

«Քայլ առ քայլ» բարեգործական հիմնադրամ

«Նախադպրոցական հաստատության մանկավարժական աշխատողների մասնագիտական կարողությունների և հմտությունների զարգացման» ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ Մանկավարժական աշխատողի համագործակցությունը գործընկերների հետ՝ փորձի փոխանակման և մասնագիտական գործունեության արդյունավետության բարձրացման նպատակով

Դաստիարակ՝ Մելինե Ղուկասյան

Մանկապարտեզ՝ «Զրառատի մանկապարտեզ» ՀՈԱԿ

2023 թ.

Բովանդակություն

Ներածություն	3
Գլուխ 1. Մանկավարժական աշխատողի համագործակցությունը գործընկերների հետ՝ փորձի փոխանակման և մասնագիտական գործունեության արդյունավետության բարձրացման նպատակով	
1. 1 Համագործակցությունը, որպես ուսուցիչների մասնագիտական աճի զարգացման գործոն	5
1.2 Ուսուցիչների համագործակցությունը ինտեգրված դասերի կազմակերպման շրջանակներում	8
Գլուխ 2. Փորձի փոխանակման և մասնագիտական գործունեության արդյունավետության բարձրացման նպատակով գործընկերների հետ համագործակցության լավագույն եղանակները մանկավարժների մոտ	11
Եզրակացություններ	22
Առաջարկություններ	23
Օգտագործված գրականության ցանկ	24

Ներածություն

Նախադպրոցական մանկավարժական անձնակազմը թիմ է, որը միավորված է մեկ ընդհանուր նպատակի շուրջ, սակայն դրան հասնելու համար իրենց առջև դրված խնդիրները տարբեր են: Ըստ այդմ, անչափ կարևոր է հասնել նրանց միև համագործակցության ու փոխգործակցության այնպիսի մակարդակի, որը կօգնի ուսուցման գործընթացը հասցնել արդյունավետության լրիվ այլ, ավելի բարձր մակարդակի:

Քանզի մանկավարժական անձնակազմը թիմ է, ըստ այդմ թիմում որոշիչ գործոնները նրա անդամների փոխազդեցությունն ու հարաբերություններն են՝ միջնորդավորված համատեղ գործունեության բովանդակությամբ:

Ըստ հեղինակներից մեկի մանկավարժական անձնակազմը միասին աշխատող մասնագետների խումբ է, որոնք ունեն ընդհանուր կրթական նպատակներ, որոնց ձեռքբերումն անձնապես նշանակալի է նրանց համար, և ովքեր իրականացնում են միջանձնային հարաբերությունների և փոխազդեցությունների կառուցվածքը, որոնք նպաստում են այդ նպատակների իրականացմանը: Այս ամենով էլ պայմանավորված է սույն հետազոտական աշխատանքի **արդիականությունը**:

Հասկանալով այս կարևորությունը, սույն հետազոտական աշխատանքի շրջանակներում՝ ուսումնասիրելով մասնագիտական գրականություն, մենք անցկացրել ենք հարցումներ ուսուցիչների շրջանում:

Այսպիսով, սույն աշխատանքի **նպատակն** է ուսումնասիրելով մանկավարժների համագործակցության կարևորությունն ու առանձնահատկությունները՝ իրականացնել մանկավարժների կոմիունիկացիոն և կազմակերպչական ունակությունների վերլուծություն:

Այս նպատակին հասնելու համար սահմանել էիք հետևյալ խնդիրները.

- Վերլուծել թեմային առնչվող մասնագիտական գրականություն,
- Անցկացնել մանկավարժների շրջանում հարցում,
- Վերլուծել ստացված արդյունքներն ու դիտորդների արձանագրությունները:
- Ձևակերպել այն արդյունավետ եղանակները, որոնց միջոցով ուսումնական հաստատությունում գործընկեր ուսուցիչների միջև տեղի է ունենում համագործակցություն, փորձի փոխանակում:

Մեր հետազոտական աշխատանքի ուսումնասիրության **օբյեկտն** են հանդիսանում նախադպրոցական ուսումնական հաստատության մանկավարժական աշխատակազմը: **Ուսումնասիրության առարկան** է հանդիսանում մանկավարժների համագործակցության եղանակներն ու դրսևորումները:

Գլուխ 1. Մանկավարժական աշխատողի համագործակցությունը գործընկերների հետ՝ փորձի փոխանակման և մասնագիտական գործունեության արդյունավետության բարձրացման նպատակով

1. 1 Համագործակցությունը, որպես ուսուցիչների մասնագիտական աճի զարգացման գործոն

<<Դուք պետք է միայն գաղափարներ ընդունեք, բայց դրանք պետք է ինքնուրույն զարգացնեք՝ հաշվի առնելով ձեր հատուկ հնարավորությունները>>:
Ուշինսկի

Եթե խոսքը գնում է մանկավարժների միջև համագործակցության մասին, ապա անչափ կարևոր է լիարժեքորեն հասկանալ, թե ի՞նչ է իրենից ներկայացնում «թիմ» հասկացությունը:

Պետրովսկի Ա.-ն բնորոշում է թիմը հետևյալ կերպ. «Թիմը մարդկանց կազմակերպված խումբ է, որի անդամներին միավորում են ընդհանուր արժեքները, նպատակները և գործունեության խնդիրները, որոնք կարևոր են ինչպես յուրաքանչյուր անդամի, այնպես էլ ամբողջ խմբի համար: Մարդկանց այս խմբի մեջ միջանձնային հարաբերությունները որոշվում են համատեղ գործունեության անձնական նշանակալի բովանդակությամբ»:¹

Բնականաբար տվյալ սահմանումից մենք հասկանում ենք, որ ցանկացած թիմում որոշիչ գործոնը թիմի բոլոր անդամների փոխազդեցությունն ու հարաբերություններն են, որոնք միջնորդավորված են համատեղ գործունեության բովանդակությամբ:

Ինչպես հասկանում ենք մանկավարժական կազմը ևս թիմ է: Այս դեպքում միասին է աշխատում ուսուցիչների խումբ, որոնք ունեն ընդհանուր կրթական նպատակներ և ովքեր իրականացնում են միջանձնային հարաբերությունների և փոխազդեցությունների կառուցվածքը, որոնք նպաստում են այդ նպատակների

¹ Петровский, А. В. Социальная психология коллектива [Текст]: учебное пособие / А. В. Петровский, В. В. Шпалинский. – М.: Просвещение, 1978. – 47 с.

իրականացմանը»:²

Մ. Գոնչարն ուսուցչի գործունեությունը որպես ուսուցման թիմի մաս անվանում է ինտերակտիվ համագործակցություն գործընկերների հետ՝ ուղղված մանկավարժական մասնագիտական խնդիրների լուծմանը:³

Աստիճանաբար խմբի անդամների համատեղ գործունեությունը ձեռք է բերում ավելի նշանակալից և գիտակցված բնույթ՝ հիմք դառնալով խմբի հետագա զարգացման համար: Խմբի զարգացման այս մակարդակում առկա է ներխմաբային նախասփրությունների ավելի հստակ մոտիվացիա, որը հիմնված է ոչ միայն շփման փորձի, այլ նաև համատեղ գործունեության արդյունքների վրա: Մանկավարժները համագործակցում են գործընկերների հետ՝ փորձի փոխանակման և մասնագիտական գործունեության արդյունավետության բարձրացման նպատակով:⁴

Ուսուցչի համար զարգանալու, փորձի փոխանակման կարևոր աղբյուր է գործընկերների հետ համագործակցումը, որ օգնում է ուսուցիչներին զարգացնել իրենց մասնագիտական կարողունակությունները: Իսկ արհեստավարժ ու բանիմաց ուսուցիչը կարողանում է հետաքրքրել սովորողին, կառավարել դասն ու սովորողների վարքը: Մեթոդական միավորումների անդամներեն ուսումնական հաստատության ուսուցիչներն են, ովքեր իրենց նվիրված աշխատանքն ուղղում են ի բարրօրություն դպրոցի և սովորողների:

Ուսուցիչների փոխադարձ գործունեությունը կրթական գործընթացում առավելագույնս արտացոլված է «մանկավարժական փոխազդեցություն» տերմինում:⁵

Կրթական գործընթացում միջանձնային հարաբերությունների դրական կամ բացասական բնույթը կարևոր գործոն է, որը ոչ պակաս կարևոր է թիմի անդամների համար, քան կրթական գործունեության կազմակերպումը:⁶

Ուսուցիչների գործունեության ընդհանուր վերջնական արդյունքը կարելի է

² Руководство педагогическим коллективом: модели и методы: пособие для руководителей образовательных учреждений [Текст]: пособие для рук. образоват. учреждений / под ред. В. С. Лазарева. – М.: Центр социальных и экономических исследований, 1995. – 16 с.

³ Кортаева, Е. В. Педагогика взаимодействий: теория и практика: учеб. пособие / – М.-Берлин: Директ-Медиа, 2014

⁴ Кортаева, Е. В. Педагогика взаимодействий: теория и практик: учеб. пособие / Е. В. Кортаева. – М.-Берлин: Директ-Медиа, 2014

⁵ Педагогика [Текст]: учеб. пособие для пед. ин-тов / под ред. К. Ю. Бабанского. М.: Просвещение, 1988. 56 с

⁶ Кортаева, Е. В. Педагогика взаимодействий: теория и практика [Текст]: учеб. пособие / Е. В. Кортаева. – М.-Берлин: Директ-Медиа, 2014. – 92 с.

համարել կազմակերպության կրթական ծրագրով առաջադրված խնդիրների լուծումը: Համագործակցության գործընթացում ակտիվորեն զարգանում են ուսուցիչների միջանձնային հարաբերությունները, ինչը բնականաբար հաջողության բանալին է:

Տարբեր մասնագետներ նշում են, որ ուսուցչի մասնագիտական աճը կապված է գործունեության այնպիսի մեթոդների ձեռքբերման հետ, որոնք թույլ են տալիս նրան օպտիմալ կերպով իրականացնել իր առաքելությունը, լուծել իր առջև ծառայած խնդիրները երեխաների ուսուցման, կրթման և զարգացման գործում՝ իհարկե կոլեգաների հետ համատեղ աշխատանքի արդյունքում:

Թիմի այլ անդամների հետ համագործակցելու համար ուսուցիչը պետք է ունենա հետևյալ հմտությունները.⁷

- հաղորդակցական,
- կազմակերպչական,
- կոնֆլիկտային իրավիճակում վարքի հմտություններ:

Հոգեբանական և մանկավարժական գրականության վերլուծությունը թույլ տվեց սահմանել դպրոցական ուսումնական կազմակերպության ուսուցչական կազմը որպես ուսուցիչների խումբ, որը միավորված է համատեղ գործունեության ընդհանուր նպատակներով, որոնք անձամբ նշանակալի են նրանց համար և որոշում են հատուկ միջանձնային հարաբերություններ:

Մանկավարժական կազմի առանձնահատկություններից է աշխատանքի կոլեկտիվ բնույթը: Համատեղ գործունեության նշանները ընդհանուր նպատակի, շարժառիթների, համատեղ գործողությունների, ընդհանուր արդյունքի առկայությունն են:⁸

Դպրոցի մանկավարժական կազմի համատեղ գործունեության բարձրագույն նպատակը երեխաների անհատականության զարգացումն է: Այս նպատակին հասնելը հնարավոր է միայն թիմի բոլոր անդամների համակարգված աշխատանքի դեպքում: «Մանկավարժական կազմում համագործակցություն» հասկացությունը ուսուցիչների համատեղ գործունեություն է, որը բնութագրվում է ընդհանուր նպատակի

⁷ Коротаяева, Е. В. Педагогика взаимодействий: теория и практик: учеб. пособие / Е. В. Коротаяева. – М.- Берлин: Директ-Медиа, 2014

⁸ Гогоберидзе А. Г., Солнцевой О. В., Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Стандарт третьего поколения / – СПб.: Питер, 2013

առկայությամբ, համատեղ գործողություններով, պարտականությունների բաշխմամբ և ընդհանուր արդյունքի ստացմամբ:⁹

Ուսուցչի համար գործընկերների հետ համագործակցությունը խիստ կարևոր նշանակություն ունի: Օրինակելի փորձը, որը սկսնակ ուսուցիչը կարող է վերցնել ավագ ու փորձառու գործընկերներից, մեծապես նպաստում է, որպեսզի ուսուցիչն արդեն գործնականում պատկերացում կազմի այս կամ այն խնդրո առարկայի վերաբերյալ: Ուստի սովորել սովորեցնելով բանաձևն այստեղ լայն կիրառելի է: Այն ուսուցիչները, ովքեր ավելի փորձառու են, տեղեկացված են ավելի հետաքրքիր, արդյունավետ և համարձակ դասավանդման մեթոդներին: Այս պարագայում հավանականությունն ավելի մեծ է, որ վերջիններս կարող են կառուցել արդյունավետ անհատական դասեր և ապահովել շարունակական ուսուցում: Նրանք ի վիճակի են կազմել և ընտրել դասավանդման այնպիսի մեթոդներ և միջոցառումներ, որոնց միջոցով համապատասխանաբար զարգացվում են աշակերտների ըմբռնումը և հմտությունները: Ստացվում է, որ օրինակելի փորձի փոխանակումը կարող է մոտիվացնել սկսնակ, ոչ հմուտ ուսուցիչներին ամեն կերպ գտնել ճանապարհներ նոր հմտություններ ու կարողությունների ձեռքբերման համար:

1.2 Ուսուցիչների համագործակցությունը ինտեգրված դասերի կազմակերպման շրջանակներում

Ժամանակի մարտահրավերներով պայմանավորված՝ մեծացել է նաև սովորողների հետաքրքրությունների շրջանակը: Սովորողի բազմակողմանի զարգացման ու համակողմանի դաստիարակության իրականացումը դժվար է պատկերացնել առանց միջառարկայական կապերի օգտագործման, առանց սովորողների հետաքրքրությունների բարձրացման: Ուստի այսօրվա կրթական համագարգում անչափ կարևորվում է միջառարկայական կապերի տեղն ու դերը:

Գիտելիքների ձեռքբերումը և կարողությունների ձևավորումը սերտորեն կապված են միմյանց հետ և մեկը մյուսի համար հիմք ու ելակետ է: Հետևաբար, սովորողներին հնարավորին չափ բազմակողմանի ու ընդարձակ տեղեկություններ

---

⁹ Гогоберидзе А. Г., Солнцевой О. В., Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Стандарт третьего поколения / – СПб.: Питер, 2013

տալը, ուրիշ գիտելիքների հետ կապի մեջ դնելը, դրանք շրջանառության մեջ պահելը կարևոր ու վճռող նշանակություն ունեն վերջիններիս աշխարհաճանաչողության համար: Եթե միջառարկայական կապերը հեշտ ու տեղին, չափավոր ու նպատակային չօգտագործվեն, ակամա դրանք կարող են դասի պրոցեսի հիմնական մեխը դառնալ և պարապմունքի բուն նպատակը մղել երկրորդ պլանի վրա, դարձնել անկարևոր, ուստի այս գործընթացում անչափ կարևոր է ուսուցիչների կշռադատված ու նպատակաուղղված համագործակցությունը:

Ինտեգրված դասերի կազմակերպման ընթացքը բավականաչափ արդյունավետ կարող է լինել մասնակից ուսուցիչների համար: Սա համագործակցման ու փորձի փոխանակման անմիջական գործընթաց է, որի ժամանակ բոլոր մանկավարժները հավասարաչափ ջանք են գործադրում, որպեսզի ուսուցման գործընթացը լինի արդյունավետ: Ինտեգրված դասը դասի հատուկ տեսակ է, որի շրջանակներում մեկ հասկացության ուսուցման ժամանակտեղի է ունենում մի քանի առարկաների միաժամանակյա ուսուցումը: Որպեսզի ինտեգրվեն, այսինքն՝ ճիշտ ձևով միավորվեն ուսումնական գործընթացի բաղադրիչները, պետք է կատարվեն այնպիսի գործողություններ, որոնք ի սկզբանե ունեն ստեղծագործական բնույթ: Այս նախապատրաստական գործունեության ընթացքում առանցքային նշանակություն ունեն մանկավարժների համագործակցելու, իրարից սովորելու, ընդհանուր նպատակներ ու խնդիրներ գտնելու կարողությունները:

Կրթության կարևորությունը գնահատելով՝ պետք է ընդունենք, որ կրթության միջոցով կարելի է հասնել հասարակական մտածողության, հոգևոր-բարոյական և մշակութային արժեքների զարգացման: Ինտեգրված ուսուցումը, ապահովելով տարբեր առարկաների գիտելիքների համակցումը, նպաստելու է հետազոտական հմտությունների, ստեղծագործական կարողությունների ձևավորմանը և դրանց հիմքի վրա նրանց կայուն զարգացման իրականացմանը: Չմոռանանք, որ ուսուցման այս տեսակը կարելի է համարել հաջողված միայն մանկավարժական առողջ համագործակցության արդյունքում:

Դաստիարակներին պետք է միավորի փոխադարձ վստահությունը, թիմային համերաշխությունը, միմյանց աջակցելու ազնիվ մղումն ու պատրաստակամությունը: Աշխատանքային միջավայրում յուրաքանչյուր ուսուցիչ պարտավոր է պաշտպանել ոչ

միայն իր, այլև գործընկերոջ հեղինակությունը: Նա չպետք է նսեմացնի գործընկերներին սաների կամ այլ անձանց ներկայությամբ: Համագործակցային հարաբերություններում կարևոր է նաև քննադատական մտածողությունը, սակայն քննադատությունը և դիտարկումը պետք է լինի անաչառ և հիմնավոր, կառուցողական, տակտի զգացումով, բարյացակամ և ոչ վիրավորական: Անընդունելի է քննադատության ենթարկվող մարդուն ստորացնելը, հիմնախնդիրները պետք է լուծվեն դաստիարակների ազատ և բաց քննարկումների միջոցով: Մանկավարժական աշխատողը պարտավոր է պահպանել ուսումնական հաստատության կանոնադրությամբ, ներքին իրավական ակտերով և կարգապահական կանոններով սահմանված պահանջները: Այսպիսով, ուսումնական գործընթացի արդյունավետությունը մեծապես կախված է ուսուցչի մասնագիտական որակներից և դրանք զարգացնելու, նոր որակի բերելու մղումներից:

Գլուխ 2. Փորձի փոխանակման և մասնագիտական գործունեության արդյունավետության բարձրացման նպատակով գործընկերների հետ համագործակցության լավագույն եղանակները մանկավարժների մոտ

Մասնագիտական համագործակցությունը ցանկացած մասնագիտական գործունեությանն աջակցելու արդյունավետ միջոց է: Նման համագործակցության իրականացման համար անհրաժեշտ է ստեղծել տարբեր մակարդակների մասնագիտական խմբեր. մանկավարժական գործունեության մեջ դրանք հիմնականում մեթոդական միավորումներ են՝ դպրոց, շրջան, համայնք: Պետք է առանձնացնել նաև համագործակցության այնպիսի ձև, ինչպիսին են ցանցային, կամ վիրտուալ մեթոդաբանական ասոցիացիաները:

Մասնագիտական համայնքները թույլ են տալիս մասնագետներին շարունակաբար աճել, զարգանալ և կատարելագործել իրենց մասնագիտական կարողությունները՝ մշտապես ակտուալ մնալով: Շփվելով գործընկերների հետ՝ մասնագետը սկսում է իրեն զգալ որպես իր աշխատանքի վայրից ակնհայտորեն ավելի մեծ ինչ-որ բանի մաս, նրա մասնագիտական տեսլականի հորիզոններն ընդլայնվում են: Շատ խնդիրներ ավելի արագ են լուծվում կոլեկտիվ մտածողության շնորհիվ: Բացի այդ, մասնագիտական հանրությունը միշտ պատրաստ միջավայր է նրանց ստեղծագործական գաղափարների փորձնական իրականացման համար:

Մասնագիտական համայնքները կարող են կատարել հետևյալ գործառույթները.¹⁰

- մեթոդական աջակցություն մանկավարժական պրակտիկայում կրթական ռեսուրսների և գործիքների զանգվածային ներդրման համար.
- նոր մանկավարժական տեխնոլոգիաների կիրառման ոլորտում փորձի փոխանակում, ուսուցիչների համար տեղեկատվական և մեթոդական տարածքի ստեղծում.
- մասնագետների միավորումը՝ ըստ իրենց մասնագիտական հետաքրքրությունների.

¹⁰ Гогоберидзе А. Г., Солнцовой О. В., „Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Стандарт третьего поколения / – СПб.: Питер, 2013

- տեղեկատվական և մեթոդական աջակցության և մասնագիտական փոխօգնության կազմակերպում.
- մասնագիտական հաղորդակցության և խորացված ուսուցման կազմակերպում: Մանկավարժական աշխատողների մասնագիտական համագործակցության առավելություններն են.

- որակյալ կրթական ծառայությունների շրջանակի ընդլայնում, մասնագիտական կարողությունների աճի ապահովում.
- կրթական ռեսուրսների փոխանակման հնարավորության ապահովում.
- բարձրացնել մանկավարժների մոտիվացիան՝ մասնակցելու փորձարարական աշխատանքներին (նրանց հաջողության ցուցադրում, մասնագիտական փորձի փոխանցում).
- նորարարությունների ավելի արագ տարածում համագործակցության հեռավոր կազմակերպմամբ (կայք, էլ. փոստ, սոցիալական ցանցեր):

Հարկ է նշել, որ մեթոդական միավորումները չեն կարող զարգանալ փակ համակարգում, նրանք պետք է որոնեն համախոհներ՝ իրականացնելու միասնական կրթական ռազմավարություն, որը հանգեցնում է կրթական համակարգի կառուցվածքի, բովանդակության և դիդակտիկ աջակցության համակարգային փոփոխությունների: Այդ նպատակով անհրաժեշտ է ստեղծել այնպիսի համայնքներ, որոնք կմիավորեն երկու կամ ավելի ուսումնական հաստատության մասնագետների:

Արդյունավետության ուղղակի և կոնկրետ ցուցիչ է մանկավարժական գործընթացի մասնակիցների փոխգործակցության հիմնական բնութագրերի զարգացումը.¹¹

- անձնական հատկանիշների, միմյանց լավագույն կողմերի, հետաքրքրությունների, հոբբիների իմացության օբյեկտիվություն, միմյանց ավելի լավ ճանաչելու ցանկություն, փոխադարձ հետաքրքրություն միմյանց նկատմամբ.
- հասկանալ ծառայած խնդիրների փոխգործակցության, ընդհանրության և միասնության ընդհանուր նպատակը. միմյանց դժվարությունների և մտահոգությունների ըմբռնում և ընդունում. հասկանալ տարբեր

¹¹ Виноградова, Н. А. Методическая работа в ДОУ. Эффективные формы и методы / – М.: Айрис-пресс, 2008

իրավիճակներում վարքի դրդապատճառները, գնահատումների և ինքնագնահատումների համապատասխանությունը, համատեղ գործունեության նկատմամբ վերաբերմունքի համընկնում.

- տակտի դրսևորում, ուշադրություն միմյանց կարծիքի և առաջարկի նկատմամբ. հուզական պատրաստակամություն համատեղ գործունեության համար, գոհունակություն դրա արդյունքներից. հարգանք միմյանց դիրքորոշման, կարեկցանքի, համակրանքի նկատմամբ, պաշտոնական և ոչ պաշտոնական հաղորդակցության ցանկություն, հարաբերությունների ստեղծագործական բնույթը, երեխաների նախաձեռնության և անկախության խթանում.
- մշտական շփումների իրականացում, ակտիվ մասնակցություն համատեղ գործունեությանը. երկու կողմերից եկող տարբեր շփումների հաստատման նախաձեռնություն. փոխօգնության վրա հիմնված գործողությունների համակարգում, հետևողականություն. վիճելի հարցերի շուրջ համաձայնության հասնելու ունակություն. աշխատանք կազմակերպելիս միմյանց կարծիքների հաշվի առնում. հիմնավորված և ձևով ճիշտ փոխադարձ մեկնաբանությունների արդյունավետություն:

Սույն աշխատանքում նախադպրոցական հաստատության մանկավարժների՝ գործընկերների հետ համագործակցելու հմտությունների զարգացումը գնահատելու համար չափանիշները բացահայտվել և բնութագրվել են երեք մակարդակներում բաշխված ցուցիչների միջոցով.

- Ցածր մակարդակ - 1-ից 8 միավոր:
- Միջին մակարդակը 9-ից 16 միավոր է:
- Բարձր մակարդակ - 17 միավոր և բարձր::

Նախադպրոցական ուսումնական հաստատությունների մասնագետների միջև համագործակցության հմտությունների ուսումնասիրությունն իրականացվել է մի շարք մեթոդների կիրառմամբ:

Ուսուցիչների հաղորդակցական և կազմակերպչական հմտություններն ուսումնասիրելու համար օգտագործվել է «Հաղորդակցական և կազմակերպչական

կարողությունների նույնականացում» (COS) տեխնիկան (Վ. Վ. Սինյավսկի և Բ. Ա. Ֆեդորիշին):¹²

Հաղորդակցական և կազմակերպչական կարողությունների բացահայտման մեթոդաբանությունը նախատեսված է հաղորդակցական (մեկ տեսակետը պաշտպանելու, մյուսի տեսակետը պարզելու, այլ մարդկանց հասկանալու և այլն) և կազմակերպչական (ընդհանուր պլանավորելու և կազմակերպելու կարողություն) կարողությունները ուսումնասիրելու համար:

Մեթոդաբանությունը պարունակում է 40 հարց, որոնցից յուրաքանչյուրին պատասխանողը պետք է պատասխանի «այո» կամ «ոչ»: Կատարման ժամանակը 10-15 րոպե է: Ընդորում, հաղորդակցման և կազմակերպչական հմտությունները որոշվում են առանձին: Թեստի նկարագրությունը տրված է ստորև:

Աղյուսակ 2.1.1 Հաղորդակցական և կազմակերպչական կարողությունների բացահայտման հարցաշար

1	Ունե՞ք մարդկանց մասին սովորելու և տարբեր մարդկանց հետ ընկերանալու կիրք:
2	Ձեզ դուր է գալիս համայնքային աշխատանք կատարելը:
3	Որքա՞ն ժամանակ է ձեզ անհանգստացնում այն դժգոհության զգացումը, որն առաջացրել է ձեր գործընկերներից մեկը:
4	Կրիտիկական իրավիճակում միշտ դժվարանում եք կողմնորոշվել:
5	Շա՞տ ընկերներ ունեք, որոնց հետ անընդհատ շփվում եք:
6	Որքա՞ն հաճախ է Ձեզ հաջողվում համոզել ձեր գործընկերների մեծամասնությանը ընդունել ձեր կարծիքը:
7	Ճի՞շտ է, որ ձեզ համար ավելի հաճելի և հեշտ է ժամանակ անցկացնել գրքերի կամ որևէ այլ գործունեությամբ, քան մարդկանց հետ:
8	Եթե ձեր մտադրությունների իրականացման ընթացքում կան որոշ խոչընդոտներ, հե՞շտ է ձեզ համար հրաժարվել ձեր մտադրություններից:
9	Հե՞շտ եք կապեր հաստատում ձեզնից շատ մեծ մարդկանց հետ:
10	Ձեզ դուր է գալիս հորինել կամ կազմակերպել ձեր գործընկերների հետ

¹² Райгородский, Д. Я. Психодиагностика персонала [Текст]: методики и тесты / Д. Я. Райгородский. – М.: Бахрах-М, 2007

11	Դժվա՞ր է ձեզ համար միանալ նոր ընկերություններին (թիմերին):
12	Հաճա՞խ եք հետաձգում այն բաները, որոնք պետք է արվեն այսօր:
13	Ձեզ համար հե՞շտ է կապ հաստատել և շփվել անձանոթ մարդկանց հետ:
14	Ձգտո՞ւմ եք ապահովել, որ ձեր գործընկերները գործեն ձեր կարծիքին համապատասխան:
15	Դժվա՞ր է քեզ համար ընտելանալ նոր թիմին:
16	Ճի՞շտ է, որ դուք կոնֆլիկտներ չունեք գործընկերների հետ իրենց խոստումները, պարտավորությունները, պարտականությունները չկատարելու պատճառով:
17	Ձգտո՞ւմ եք հարմար առիթի դեպքում ծանոթանալ և զրուցել նոր մարդու հետ:
18	Որքա՞ն հաճախ եք նախաձեռնություն ցուցաբերում կարևոր հարցերում:
19	Շրջապատի մարդիկ ձեզ զայրացնո՞ւմ են, և ուզո՞ւմ եք մենակ մնալ:
20	Ճի՞շտ է, որ դուք սովորաբար վատ եք նավարկում անձանոթ միջավայրում:
21	Ձեզ դուր է գալիս անընդհատ մարդկանց շրջապատում լինելը:
22	Նյարդայնվո՞ւմ եք, եթե չկարողանաք ավարտին հասցնել սկսածը:
23	Դժվա՞ր եք նախաձեռնություն ցուցաբերել նոր մարդու հետ ծանոթանալու համար:
24	Ճի՞շտ է, որ դու հոգնում ես ընկերներիդ հետ հաճախակի շփվելուց:
25	Ձեզ դուր է գալիս մասնակցել կուլեկտիվ խաղերին:
26	Հաճա՞խ եք նախաձեռնություն ցուցաբերում գործընկերների շահերին շոշափող հարցերում:
27	Ճի՞շտ է, որ անվստահ եք զգում օտարների շրջապատում:
28	Ճի՞շտ է, որ դուք հազվադեպ եք ապացույցներ փնտրում, որ ճիշտ եք:
29	Կարծում եք, որ ձեզ համար դժվար չէ անիմացիան բերել անձանոթ խմբին:
30	Նախադպրոցական տարիքում մասնակցո՞ւմ եք սոցիալական աշխատանքի:
31	Փորձո՞ւմ եք սահմանափակել ձեր ծանոթների շրջանակը:

32	Ճիշտ է, որ դուք չեք ձգտում պաշտպանել ձեր կարծիքը կամ որոշումը, եթե այն անմիջապես չի ընդունվել գործընկերների կողմից:
33	Հանգամայն եք զգում, երբ գտնվում եք անձանոթ խմբում:
34	Պատրաստ եք սկսել տարբեր միջոցառումներ կազմակերպել ձեր գործընկերների համար:
35	Ճիշտ է, որ դուք բավականաչափ վստահ և հանգիստ չեք զգում, երբ պետք է ինչ-որ բան ասեք մարդկանց մեծ խմբին:
36	Հաճախ եք ուշանում գործնական հանդիպումներից, ժամադրություններից:
37	Ճիշտ է, որ դուք շատ ընկերներ ունեք:
38	Հաճախ եք հայտնվում ձեր ընկերների ուշադրության կենտրոնում:
39	Հաճախ եք ամաչում, անհարմար եք զգում անձանոթ մարդկանց հետ շփվելիս:
40	Ճիշտ է, որ դուք ձեզ այնքան էլ վստահ չեք զգում՝ շրջապատված ձեր ընկերների մեծ խմբով:

Երկու ցուցանիշների համար միավորները հաշվարկվում են ըստ բանալիի: Կախված հավաքած միավորների քանակից՝ առարկան պատկանում է համապատասխան հմտությունների զարգացման ցածր, միջին կամ բարձր մակարդակի:

Աշխատանքն իրականացվել Ջրառատի մանկապարտեզում: Հետազոտությանը մասնակցել է մանկապարտեզի թիմի 8 անդամ: Նրանցից բարձրագույն կրթություն ունի 5 աշխատակից, մնացածը՝ միջնակարգ մասնագիտական կրթություն: Մանկավարժական գործունեության միջին փորձը մինչև 12 տարի է:

Հաղորդակցական և կազմակերպչական հմտությունների ախտորոշման արդյունքները ներկայացված են աղյուսակ 2.1.3-ում: Գծապատկեր 2.1.1-ում ներկայացված են նախադպրոցական տարիքի մասնագետների հաղորդակցական հմտությունների զարգացման մակարդակները:

**Աղյուսակ 2.1.3 Հաղորդակցման և կազմակերպչական հմտությունների
բացահայտման մեթոդաբանության արդյունքները**

N	Միավոր յուրաքանչյուր ցուցանիշի համար				Միավորի գումար		Հմտությունների զարգացման մակարդակը	
	Հաղորդակցման հմտություններ		Կազմակերպչական հմտություններ		Հաղորդակցման հմտություններ	Կազմակերպչական հմտություններ	Հաղորդակցման հմտություններ	Կազմակերպչական հմտություններ
	Այո	Ոչ	Այո	Ոչ				
1	9	4	5	7	14	11	Միջին	Միջին
2	5	5	5	7	10	12	Միջին	Միջին
3	10	8	7	7	17	15	Բարձր	Միջին
4	6	6	5	6	11	12	Միջին	Միջին
5	5	4	8	6	13	10	Միջին	Միջին
6	2	4	5	3	7	7	Ցածր	Ցածր
7	7	4	7	5	14	9	Միջին	Միջին

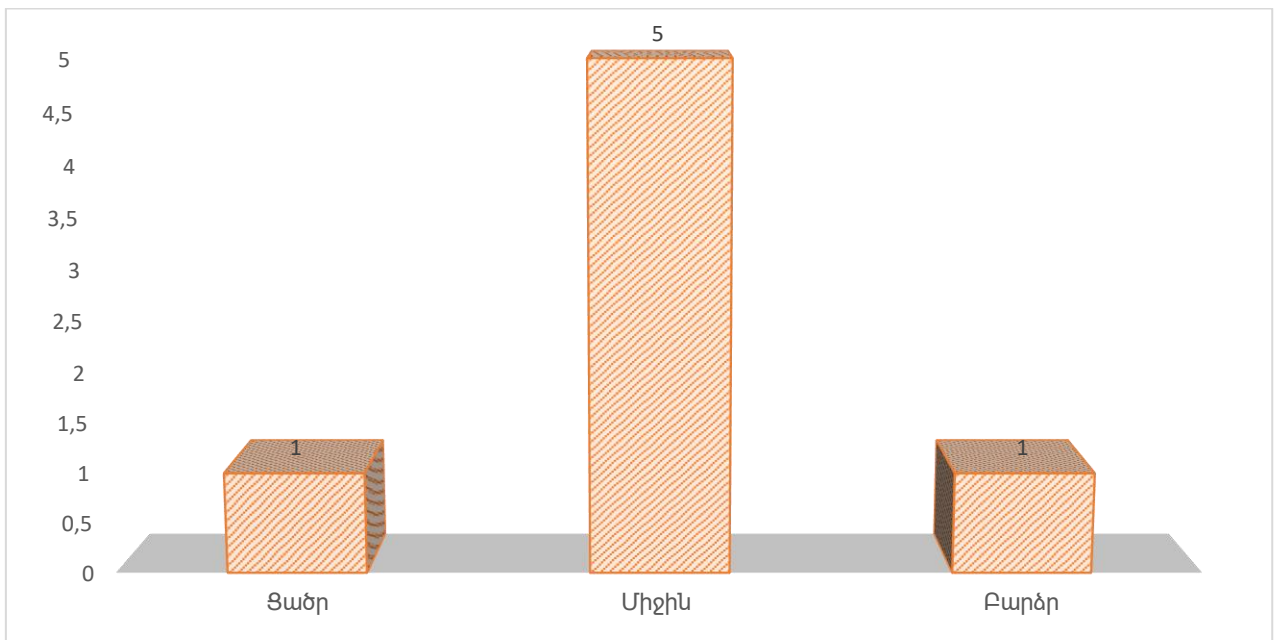
Մենք տեսնում ենք, որ հաղորդակցման հմտությունների զարգացման բարձր մակարդակով թիմում կա 1 աշխատակից: Այս մանկավարժը գիտի լսել և հասկանալ զրուցակցին, հաշվի առնել այլ տեսակետ, զրույցի ընթացքում նա հմտորեն պարզաբանում և զարգացնում է զրուցակցի միտքը: Հարկ է նշել, որ թիմի անդամները հաճույքով դիմում են այս մասնագետին խորհուրդ ստանալու համար, նա հաճախ է օգնում երիտասարդ գործընկերներին: Զրույցում նա օգտագործում է «Ես քեզ ճիշտ հասկացա», «Եկեք պարզաբանենք. Դու ասացիր, որ...»: Նաև մասնագետը գիտի ինչպես պաշտպանել իր տեսակետը, համոզիչ է քննարկումներում, նրան լսում են նույնիսկ նախադպրոցական ուսումնական հաստատության ղեկավարները:

Մասնագետներից 5-ը գտնվում է հաղորդակցման հմտությունների զարգացման միջին մակարդակում: Նրանք սովորաբար լսում են զրուցակցին, բայց միշտ չէ, որ ճիշտ են հասկանում նրան՝ առանց հայտարարությունները պարզաբանելու: Որոշակի իրավիճակներում նրանք կարող են պաշտպանել իրենց տեսակետը և հաշվի առնել ուրիշի տեսակետը: Օրինակ, թիմում կան երկու մանկավարժներ, ովքեր հմտորեն

պաշտպանում են իրենց տեսակետը մասնագիտական հարցերի շուրջ ոչ պաշտոնական քննարկումներում, բայց չեն կարող դա անել ժողովների և մասնկավարժական խորհուրդների ժամանակ:

Եվ մասնկավարժներից մեկը հաղորդակցման հմտությունների զարգացման ցածր մակարդակ ունի: Նա չգիտի, թե ինչ է լսել ուրիշներին, չի հասկանում իրեն ուղղված հայտարարության իմաստը և չգիտի ինչպես պարզաբանել այն: Բացի այդ, հաշվի չի առնում այլ մարդկանց տեսակետը, չգիտի ինչպես պաշտպանել իր կարծիքը: Հաճախ նման մասնագետները, բավարար չափով չհասկանալով, թե ինչ է պահանջում իրենցից դեկավարը, որևէ առաջադրանք կամ հանձնարարություն չեն կատարում կամ սխալ են կատարում: Մասնկավարժական ժողովներում, խորհուրդներում, նիստերում ցանկացած խնդիր քննարկելուց հետո նորից հարցեր են տալիս, թե ինչ է պետք անել, երբ, ով է անելու: Այսպիսով, մասնկավարժական կազմի հաղորդակցական հմտությունների զարգացման մակարդակը բավականաչափ մակարդակի վրա չէ:

Գծապատկեր 2.1.1 Նախադպրոցական տարիքի մասնագետների հաղորդակցական հմտությունների զարգացման մակարդակները

Ինչ վերաբերում է կազմակերպչական հմտություններին, ապա ախտորոշումը ցույց տվեց, որ թիմում չկան կազմակերպչական հմտությունների զարգացման բարձր մակարդակ ունեցող մասնագետներ: Մասնկավարժներից 6-ը ունի կազմակերպչական հմտությունների զարգացման միջին մակարդակ: Նրանք կարող են

մասամբ պլանավորել ընդհանուր գործը և որոշակի իրավիճակներում ռացիոնալ բաշխել պարտականությունները: Այսպիսով, ղեկավարը (փորձառու մանկավարժը) լավ է պլանավորում ընդհանուր գործունեությունը և ռացիոնալ բաշխում գործառույթները ցերեկույթներ կազմակերպելիս: Այնուամենայնիվ, նա դժվարանում է նույնն անել ստեղծագործական թիմի աշխատանքում:

Նաև կազմակերպչական հմտությունների զարգացման միջին մակարդակ ունեցող մասնագետները կարող են միայն որոշակի իրավիճակներում վերահսկել իրենց գործընկերների աշխատանքը և միայն մասամբ են կարողանում վերլուծել իրենց գործունեության արդյունքները:

Աշնանային ցերեկույթին նախապատրաստվելիս տարազների պատրաստման պատասխանատուն դաստիարակներից մեկն էր: Պատվերները հանձնելուց հետո նա չի էլ մտածել կատարման ստուգման մասին: Արդյունքում պարզվել է, որ կոստյումներից մի քանիսը ժամանակին պատրաստ չեն եղել:

Մասնագետներից 1-ը գտնվում է կազմակերպչական հմտությունների զարգացման ցածր մակարդակի վրա: Ընդ որում, այս խմբում ընդգրկված էին ոչ միայն երիտասարդ մանկավարժներ, այլև ավելի քան 10 տարվա փորձ ունեցող ուսուցիչներ: Տվյալ մասնագետը սովորաբար չի ձեռնարկում որևէ համատեղ գործունեության կազմակերպում. չգիտի, թե ինչպես դա պլանավորել, վերլուծել արդյունքները, ռացիոնալ բաշխել պարտականությունները և վերահսկել գործընկերների աշխատանքը:

Այսպիսով, նախադպրոցական ուսումնական հաստատությունների մասնագետների կազմակերպչական հմտությունների զարգացումը անբավարար մակարդակի վրա է համատեղ գործունեության մեջ ընդգրկվելու համար:

Ըստ կատարված վերլուծության արդյունքների մենք տեսնում ենք, որ նախադպրոցական մեկ մասնագետի մոտ արձանագրված է համագործակցելու ունակության զարգացման բարձր մակարդակ: Այս մանկավարժն առանձնանում է հաղորդակցման հմտությունների զարգացման բարձր մակարդակով. նա գիտի, թե ինչպես լսել և հասկանալ զրուցակիցներին, ոչ միայն հաշվի է առնում ուրիշի տեսակետը, այլև կարող է պաշտպանել իր կարծիքը, պարզաբանել իր գործընկերոջ մտքերը: Նա կարողանում է պլանավորել և կազմակերպել բազմաթիվ ընդհանուր

գործեր, ռացիոնալ կերպով բաշխել պարտականությունները մասնակիցների միջև, վերահսկել նրանց գործունեությունը և վերլուծել արդյունքները: Կոնֆլիկտային իրավիճակներում այս մասնագետը չի վախենում տարաձայնություններից, բացահայտ քննարկում է, նպատակաուղղված է խնդրի լուծմանը, այլ ոչ թե հարաբերությունների պարզաբանմանը: Նա փորձում է ոչ միայն հաշվի առնել բոլոր կողմերի տեսակետը, այլև գտնել լուծում, որը լիովին բավարարում է բոլոր կողմերին:

Թիմի ուսուցիչների հիմնական մասը գտնվում են համագործակցելու ունակության զարգացման միջին մակարդակի վրա: Այս խմբի դաստիարակները միշտ չեն կարող հասկանալ զրուցակցին, անգամ նրան լսելիս չգիտեն ինչպես պարզաբանել ու զարգացնել նրա միտքը: Նրանք հաշվի են առնում այլ անձի տեսակետը միայն որոշակի իրավիճակներում, և կարող են ոչ միշտ պաշտպանել իրենց տեսակետը:

Այս մասնագետները կազմակերպչական հմտությունների զարգացման ցածր մակարդակ ունեն, նրանք կարող են պլանավորել և կազմակերպել ընդհանուր գործ, եթե այս գործն իրենց ծանոթ է, և նրանք մեկ անգամ չէ, որ զբաղվել են դրանով: Նոր իրավիճակներում նրանք դժվարանում են ռացիոնալ կերպով բաշխել պարտականությունները, վերահսկել մասնակիցների գործունեությունը և վերլուծել միջոցառման արդյունքները: Կոնֆլիկտային իրավիճակներում մասնագետները հաճախ ընտրում են փոխզիջումային, բոլոր կողմերի շահերի մասնակի բավարարում: Որոշ խնամակալներ նախընտրում են հեռանալ կոնֆլիկտից:

Եվ վերջապես մասնագետներից մեկը համագործակցելու ունակության զարգացման ցածր մակարդակ ունի: Նա այլ անձին լսելու վատ զարգացած կարողություն ունեն. այդ հմտությունների բացակայության դեպքում անհնար է համագործակցություն կազմակերպել: Նման մանկավարժները չգիտեն, թե ինչպես պաշտպանել իրենց տեսակետը և հաշվի առնել այլ մարդկանց կարծիքը: Նաև այս մանկավարժները չգիտեն, թե ինչպես կազմակերպել աշխատանքը գործընկերների խմբում. պլանավորել այն, ռացիոնալ բաշխել պարտականությունները, վերահսկել ընկերների աշխատանքը և վերլուծել կատարվածը: Կոնֆլիկտային իրավիճակներում այս խմբի ուսուցիչներն ընտրում են մրցակցության ռազմավարություն՝ հոգալով միայն սեփական շահերի պաշտպանության մասին և անտեսելով այլ մարդկանց կարծիքը: Ոմանք նախընտրում են հարմարեցման ռազմավարություն. նրանք պատրաստ են

հրաժարվել սեփական շահերից և զիջել գործընկերոջը՝ առճակատումից խուսափելու համար:

Այսպիսով, մենք եզրակացություն արեցինք ուսումնասիրվող նախադպրոցական ուսումնական հաստատության ուսուցիչնմասնագետների միջև համագործակցության հմտությունների զարգացման անբավարար մակարդակի մասին: Այս առումով, ուսումնասիրվող թիմում մասնագետների միջև արդյունավետ համագործակցություն կազմակերպելու համար պահանջվում է ադմինիստրացիայի և մանկավարժական կազմի նպատակաուղղված կառավարչական աշխատանք:

Սույն մանկապարտեզում մենք նաև փոքրիկ պարապմունք անցկացրեցինք: Երեխաները բաժանվեցին երեք խմբի: Խմբերից մեկում երեխաներից մեկը փոքր ինչ ավելի թույլ է քան մյուսները: Այս հարցում բնականաբար պետք է մանկավարժական աշխատողների նպատակաուղղված համատեղ աշխատանք, որպեսզի երեխան իրեն լիարժեքորեն ներգրավված զգա պրոցեսին:

Այսպես, երեխաների յուրաքանչյուր խմբին հանձարարվեց գունավոր թղթերից տարբեր պատկերներ կտրատել՝ օգտագործելով մկրատ, քանոն, մատիտ:

Տվյալ երեխաների խմբում քանզի պարապմունքը ես էի անցկացնում, այդքան էլ փորձառու չէի, ըստ այդմ բնականաբար ունեի կոլեգաների լիարժեք օգնության և աջակցության կարիք: Մինչ պարապմունքի անցկացումը ես խորհրդակցել էի մյուս մասնագետների, հատկապես ամենափորձառուի հետ, ում գլխավոր խորհուրդը այն էր, որ նախ պետք է երեխաներին հասկացնել, որ բոլորը լիարժեքորեն հավասար են: Այնուհետև առաջարկվեց նախ տարբեր հանելուկներով հետաքրքրություն մտցնել պարապմունքի մեջ, որպեսզի երեխաները հնարավորինս ներգրավվեն գործընթացին: Ըստ հանելուկների պատասխանների, մենք տեսանք, որ երեխաների կտրատած պատկերները հիմնականում համընկնում էին հանելուկների պատասխաններին: Այսպիսով, պարապմունքը մանկապարտեզում անցավ բավականին արդյունավետ, հետաքրքիր ու ներգրավող:

Եզրակացություններ

Մեր ուսումնասիրության արդյունքում փաստեցինք, որ մանկավարժների մասնագիտական որակների բարձրացման համար շատ կարևոր է գործընկերների հետ համագործակցությունը առարկայական մասնախմբերի աշխատանքների շրջանակներում:

Ուսուցիչների գործունեության ընդհանուր վերջնական արդյունքը կարելի է համարել կրթական հաստատության կրթական ծրագրով առաջադրված խնդիրների լուծումը: Այս հարցում իհարկե իր ուրույն ու կարևոր դերն ունի մասնագետների համագործակցությունը և այդ գործընթացում ակտիվորեն զարգանում են ուսուցիչների միջանձնային հարաբերությունները:

Թիմի այլ անդամների հետ համագործակցելու համար ուսուցիչը պետք է ունենա հետևյալ հմտությունները. հաղորդակցական, կազմակերպչական, կոնֆլիկտային իրավիճակում ճիշտ վարքագծի դրսևորման հմտություններ:

Մանկավարժական անձնակազմում համագործակցության նշաններն են մասնակիցների համատեղ աշխատանքը, փոխօգնությունն ու աջակցությունը, ընդհանուր նպատակի և ընդհանուր մոտիվացիայի առկայությունը, դերերի ռացիոնալ բաշխումը՝ հաշվի առնելով իհարկե մանկավարժների անհատական և տարիքային առանձնահատկությունները, հետևողականությունը:

Նախադպրոցական ահստատության մանկավարժական անձնակազմում համագործակցությունը մասնագիտական աճի ամենակարևոր գործոններից է: Մի կողմից մասնագիտական աճը կարող է արդյունավետ լինել միայն համագործակցության պայմանով, մյուս կողմից՝ մասնագիտական աճն ինքնին ամրապնդում է նրանց համագործակցությունը: Անչափ կարևոր պայման է այս գործում հիմնել մասնագիտական նեղ ու լայն համայնքներ, որոնք միասին կաշխատեն մեկ ընդհանուր նպատակին հասնելու համար:

Հետազոտական աշխատանքի շրջանակներում մենք հարցում էին անցկացրել մանկավարժների շրջանում, որոնցից ստացված պատասխանների հիման վրա պարզեցինք, որ հաղորդակցման ունակությունների բարձր մակարդակ ունի միայն մեկ մասնագետ: Հիմնականում մանկավարժների մեծ մասը միջին մակարդակի զարգացվածություն ունի, ինչը ինչպես լավ է, այնպես էլ վատ: Սա խոսում է այն մասին,

որ պետք է աշխատել այդ մակարդակի բարձրացման վրա, քանզի հենց դա է, որ կարող է բերել մասնագետների մոտ համագործակցության ու փոխգործակցության լիարժեք ու ցանկալի մակարդակի:

Առաջարկություններ

- Մանկապարտեզում դաստիարակների նախաձեռնությամբ կազմակերպել բաց քննարկումներ, արտահայտվել, բարձրաձայնել առկա հիմնախնդիրները, բանակցել:
- Մշակել արդյունավետ ռազմավարություն մանկավարժական անդամների միջև՝ համագործակցային միջավայր ստեղծելու համար:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Бабанского К. Ю., Педагогика: учеб. пособие для пед. ин-тов / под ред. М.: Просвещение, 1988
2. Виноградова, Н. А. Методическая работа в ДОУ. Эффективные формы и методы / – М.: Айрис-пресс, 2008
3. Гогоберидзе А. Г., Солнцовой О. В., Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения. Стандарт третьего поколения / – СПб.: Питер, 2013
4. Коротаяева, Е. В. Педагогика взаимодействий: теория и практика: учеб. пособие / – М.-Берлин: Директ-Медиа, 2014
5. Петровский, А. В. Социальная психология коллектива [Текст]: учебное пособие / А. В. Петровский, В. В. Шпалинский. – М.: Просвещение, 1978
6. Райгородский, Д. Я. Психодиагностика персонала [Текст]: методики и тесты / Д. Я. Райгородский. – М.: Бахрах-М, 2007
7. Руководство педагогическим коллективом: модели и методы: пособие для руководителей образовательных учреждений [Текст]: пособие для рук. образоват. учреждений / под ред. В. С. Лазарева. – М.: Центр социальных и экономических исследований, 1995
8. <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=74345>
ՀՀ հանրակրթության մասին օրենք: